

**DE VLAMING OVER ZIJN SOCIALE ZEKERHEID:
VOOR WAT, HOORT WAT?**

**ANALYSE OP BASIS VAN HET POSTELECTORAAL
VERKIEZINGSONDERZOEK 2014**

TIJS LAENEN, BART MEULEMAN, KOEN ABTS & MARC SWYNGEDOUW

CEISO

Centrum voor Sociologisch Onderzoek
Centre for Sociological Research

DE VLAMING OVER ZIJN SOCIALE ZEKERHEID: VOOR WAT, HOORT WAT?

Analyse op basis van het postelectoraal
verkiezingsonderzoek 2014

TIJS LAENEN, BART MEULEMAN, KOEN ABTS & MARC SWYNGEDOUW

Onderzoeksverslag

Centrum voor Sociologisch Onderzoek (CeSO)

Instituut voor Sociaal en Politiek Opinieonderzoek (ISPO)

CeSO/ISPO/2016-3

Tijs Laenen

Centrum voor Sociologisch Onderzoek (CeSO)
Instituut voor Sociaal en Politiek Opinieonderzoek (ISPO)
Social Policy & Social Work
tijs.laenen@kuleuven.be

Bart Meuleman

Centrum voor Sociologisch Onderzoek (CeSO)
Instituut voor Sociaal en Politiek Opinieonderzoek (ISPO)
bart.meuleman@kuleuven.be

Koen Abts

Centrum voor Sociologisch Onderzoek (CeSO)
Instituut voor Sociaal en Politiek Opinieonderzoek (ISPO)
Université de Liège: Centre d'Étude de l'Opinion de l'Université de Liège (CLEO)
FNRS: Fonds de la Recherche Scientifique
koen.abts@kuleuven.be

Marc Swyngedouw

Centrum voor Sociologisch Onderzoek (CeSO)
Instituut voor Sociaal en Politiek Opinieonderzoek (ISPO)
marc.swyngedouw@kuleuven.be

Adres:

Instituut voor Sociaal en Politiek Opinieonderzoek
Parkstraat 45 – bus 3601 – 3000 Leuven

© *De auteurs*
P/a: Parkstraat 45 – bus 3601
B – 3000 Leuven

All rights reserved. Except in those cases expressly determined by law, no part of this publication may be multiplied, saved in an automated data file or made public in any way whatsoever without the express prior written consent of the authors.

Alle rechten voorbehouden. Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd en/of openbaar gemaakt door middel van druk, fotokopie, microfilm, of op welke andere wijze ook, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de auteurs.

D/2016/1192/5
ISBN: 9789067841962
EAN: 9789067841962

Inhoudstafel

Samenvatting	4
1. Inleiding	6
2. Data en methode	7
3. De Vlaming over sociale rechten	8
3.1 De rol van de overheid en het vertrouwen in de sociale zekerheid	8
3.2 De verantwoordelijkheid van de overheid voor ouderen, zieken en werklozen	9
3.3 De onderliggende principes van sociale regelingen	12
3.4 Een beoordeling van de morele gevolgen van de verzorgingsstaat	13
4. De Vlaming over sociale plichten van (langdurig) werklozen	14
5. De Vlaming over sociale rechten en plichten van migranten	15
6. Structurele en culturele determinanten van houdingen t.a.v. sociale rechten en plichten van (langdurig) werklozen	17
Bibliografie	23
Eindnoten	25

Dit project kwam tot stand dankzij de steun van de Onderzoekraad KU Leuven OT/13/30, De Nationale Loterij, FWO-Vlaanderen & BELSPO.

Samenvatting

- De Vlaamse kiezers zijn verdeeld over wie er verantwoordelijk zou moeten zijn voor welzijn. Zo'n 40% legt die verantwoordelijkheid primair bij het individu, 32,5% eerder bij de overheid, en 27,5% vindt dat beide partijen evenveel verantwoordelijkheid moeten dragen. Toch vindt maar liefst 67% van de Vlaamse kiezers dat onze verzorgingsstaat het beste systeem is om het welzijn van iedereen te garanderen.
- De Vlaming is een groot pleitbezorger van sociale rechten voor ouderen, zieken en werklozen. Slechts een fractie van de Vlaamse bevolking is de mening toegedaan dat de overheid geen pensioenen (0,5%), gezondheidszorg (1,1%) of werkloosheidsuitkeringen (1,1%) moet voorzien.
- De publieke steun voor de werkloosheidsuitkering ligt – gemiddeld genomen – lager dan de steun voor de pensioenen en de gezondheidszorg. Zulk beperkter maatschappelijk draagvlak is allicht deels te verklaren door het feit dat iets meer dan 1/3de van de Vlaamse stemgerechtigden luiheid aanstipt als voornaamste oorzaak van werkloosheid en zo'n 68% denkt dat het vaak tot zeer vaak voorkomt dat er misbruik gemaakt wordt van de werkloosheidsuitkering.
- Zowel voor de werkloosheidsuitkering (55,5%) als de pensioenen (64,4%) en de gezondheidszorg (83,3%) vindt de meerderheid van de Vlaamse kiezers dat iedereen een redelijke en gelijke uitkering moet krijgen. De verdeelsleutel van gelijkheid blijkt daarmee veruit het populairst te zijn onder de Vlaamse bevolking, gevolgd door het principe van verdienste (hogere bijdragen betekenen hogere uitkeringen), en tot slot het principe behoefte (enkel uitkeringen voor mensen in nood).
- De ruime meerderheid van de Vlaamse kiezers conformeert zich niet aan de vermeende negatieve morele gevolgen van de verzorgingsstaat. Slechts 1 op 5 is van mening dat de verzorgingsstaat tot gevolg heeft dat mensen niet meer voor zichzelf zorgen, 1 op 4 denkt dat het mensen onverantwoordelijk en lui maakt, en 1 op 3 vindt dat het een hangmat is waar mensen afhankelijk van worden.
- Vermits ruim 59% van de Vlaamse stemgerechtigden vindt dat mensen wiens ouders geen Belgen zijn recht hebben op sociale voorzieningen en 51,5% meent dat migranten dezelfde sociale uitkeringen verdienen dan Belgen, lijkt een aanzienlijk deel van de Vlaamse bevolking hun sociale zekerheid te willen openstellen voor 'vreemden'. Eens zij aan het werk zijn ziet 88% van de Vlaamse kiezers geen verschil tussen allochtone en autochtone werknemers. De Vlaming is echter voorwaardelijk in z'n solidariteit, en verwelkomt dus niet zomaar elke migrant. Zo wenst 67% het recht op sociale voorzieningen voor te behouden aan migranten die zich aanpassen aan de Belgische levensstijl en 63% aan migranten die een betaalde job hebben. Opmerkelijk is dat deze voorwaardelijke solidariteit veel sterker speelt wanneer het over migranten gaat, dan wanneer het de gehele bevolking betreft.

- De Vlaamse kiezer lijkt in grote mate gewonnen te zijn voor het opleggen van sociale verplichtingen in ruil voor de toekenning van sociale rechten wanneer het gaat over werkloosheid en leefloon. Zo vindt ruim 73% dat langdurig werklozen gedwongen mogen worden zich te herscholen en staat 74% achter het idee om mensen met een leefloon te verplichten tot gemeenschapsdienst. Indien werklozen echter aantonen dat ze actief naar werk zoeken, mag de overheid hen volgens zo'n 69,5% de uitkering niet ontnemen. Dit illustreert dat de idee van de actieve welvaartsstaat zich sterk in de hoofden van de burgers genesteld heeft.
- Opvattingen over de sociale rechten van (langdurig) werklozen en houdingen t.a.v. de sociale plichten van werklozen blijken enigszins communicerende vaten te zijn: er is een lichte tendens dat mensen die pleiten voor veel rechten, weinig plichten willen, en vice versa.
- Vooral de kiezers van sp.a en in mindere mate Groen willen significant meer sociale rechten en minder sociale plichten voor (langdurig) werklozen dan de kiezers van N-VA, Open VLD en Vlaams Belang. Het CD&V-electoraat kiest voor de gulden middenweg.
- Hoe sterker de egalitaire opvattingen van de Vlaamse kiezer, hoe sterker men pleit voor sociale rechten voor werklozen en hoe meer ze gekant zijn tegen de invoering van sociale plichten. Voor werkethos geldt het omgekeerde: hoe sterker het arbeidsethos van de Vlaamse kiezer, hoe minder sociale rechten en hoe meer sociale plichten hij/zij wil.
- Vlamingen zonder een betaalde job en Vlamingen die in de afgelopen 5 jaar minstens 1 keer werkloos waren, zijn beduidend meer gewonnen voor het garanderen van de sociale rechten van werklozen en minder geneigd om daar ook allerlei sociale plichten aan te verbinden.
- Geslacht en leeftijd beïnvloeden niet de mate waarin mensen pleiten voor de sociale rechten van werklozen, maar wel de mate waarin ze die groep sociale verplichtingen willen opleggen. Vlamingen leggen meer nadruk op sociale plichten naarmate ze ouder worden, en mannen leggen iets meer nadruk op sociale plichten in vergelijking met vrouwen.

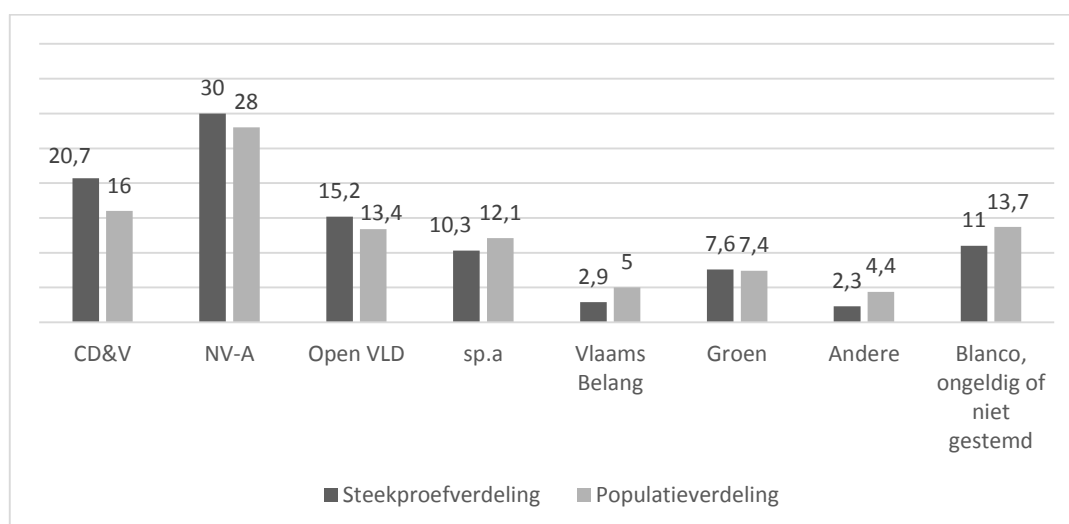
1. Inleiding

De geschiedenis van de Belgische sociale zekerheid wordt gekenmerkt door een geleidelijke accumulatie van sociale rechten. In een notendop zijn we geëvolueerd van de 19^e-eeuwse sociale strijd tegen de erbarmelijke arbeidsomstandigheden tot een veelomvattend stelsel van sociale wetgeving dat enerzijds mensen in loondienst (verplicht) verzekert tegen de sociale risico's van o.a. ziekte, ouderdom, en werkloosheid, en anderzijds mensen in armoede een bestaansminimum wil garanderen. Onder impuls van het samenspel van een aantal maatschappelijke veranderingen, waaronder de vergrijzende bevolking, de verschillende vluchtelingenstromen en de opeenvolgende economische recessies met de daaraan gekoppelde hoge werkloosheidscijfers, wordt de betaalbaarheid en de morele wenselijkheid van zo'n systeem van sociale uitkeringen sinds de jaren '80 almaar meer in vraag gesteld. *'Onze welvaartsstaat is te duur en ze maakt mensen lui'*, is vandaag de dag een terugkerend argument in het publieke discours over de sociale zekerheid. Een populaire reactie op zulke kritiek is de roep om meer sociale plichten als tegengewicht voor sociale rechten. Zulke kreet om reciprociteit wordt veelal beargumenteerd vanuit het 'voor-wat-hoort-wat-verhaal': wie krijgt, wordt ook verwacht te geven. De federale regering lijkt alvast gewonnen voor het idee, getuige daarvan de in het regeerakkoord opgenomen motie om langdurig werklozen, in ruil voor een uitkering, te verplichten tot een gemeenschapsdienst van 2,5 dag per week, die dient te worden ingepast in een traject naar werk en kan leiden tot een sanctie in geval van schending. Maar is de animo om burgers aan de ontvangtzijde van sociale voorzieningen tot een wederdienst te verplichten eveneens groeiende onder de Vlaamse bevolking? In welke mate beschouwt de Vlaamse kiezer sociale rechten en sociale plichten als het yin en yang van de sociale zekerheid? Denken alle Vlamingen bovendien gelijkaardig over zulke rechten en plichten, of verschillen ze van mening naargelang hun sociaal-structurele positie (vb. opleidingsniveau) of ideologische overtuigingen (vb. politieke voorkeur)? Dit rapport beschrijft vooreerst de houdingen van Vlamingen ten aanzien van respectievelijk de sociale rechten en sociale plichten van verschillende maatschappelijke groepen. Vervolgens wordt ingezoomd op de rechten en plichten van één van de meest omstreden doelgroepen van hedendaags sociaal beleid, namelijk de (langdurig) werklozen. We trachten de verschillen in attitudes van burgers omtrent de rechten en plichten van werklozen te verklaren aan de hand van een aantal individuele kenmerken. Starten doen we echter met een beschrijving van de gebruikte data en methode.

2. Data en methode

Dit rapport is gebaseerd op surveygegevens van het postelectoraal verkiezingsonderzoek dat in 2014 door het ISPO-KU Leuven georganiseerd werd. Het Vlaamse luik van het Belgisch Nationaal Verkiezingsonderzoek (BNES) is een survey bij de stemgerechtigde Belgen van 18 jaar of ouder in Vlaanderen. In de periode 2 oktober 2014 tot 16 maart 2015, werden 1182 Vlaamse kiezers bevestigd door een interviewer middels een persoonlijk interview. Deze respondenten werden via een tweetrapsteekproef (gemeente en vervolgens respondent) toevallig gekozen uit de Vlaamse volwassen bevolking, waarbij het Rijksregister dienst deed als steekproefkader. De bevestiging gebeurde bij de kiezers thuis door middel van een face-to-face interview uitgevoerd via een CAPI-protocol. Wanneer de geselecteerde potentiële respondenten die ernstig ziek of dement waren, niet Nederlandstalig, niet stemgerechtigd, op onbestaande adressen woonden, of overleden waren op verkiezingsdag niet meegerekend worden, kan de responsgraad of het medewerkingsniveau in deze studie geschat worden op 55%. Chi-kwadraat testen naar leeftijd, geslacht en opleidingsniveau wezen uit dat er geen statistisch significante afwijkingen tussen de steekproefschattingen en de populatiewaarden te observeren waren. De steekproef kan dus quasi representatief naar leeftijd, geslacht en onderwijsniveau genoemd worden.

Figuur 1: Vergelijking van het stemgedrag in de steekproef met de officiële verkiezingsuitslag (%)

In het verkiezingsonderzoek werd voor de Kamer van Volksvertegenwoordigers informatie verkregen over het stemgedrag bij 95% van de 1182 ondervraagden. Zo'n 2% van de kiezers heeft voor kleinere partijen zoals PVDA+, Piratenpartij of een Franstalige partij gestemd, en werden samengebracht in een restcategorie 'Andere' om beter de effecten op de andere partijen te kunnen inschatten. Omwille van de politieke relevantie zullen we alle andere partijen afzonderlijk in de analyse opnemen.

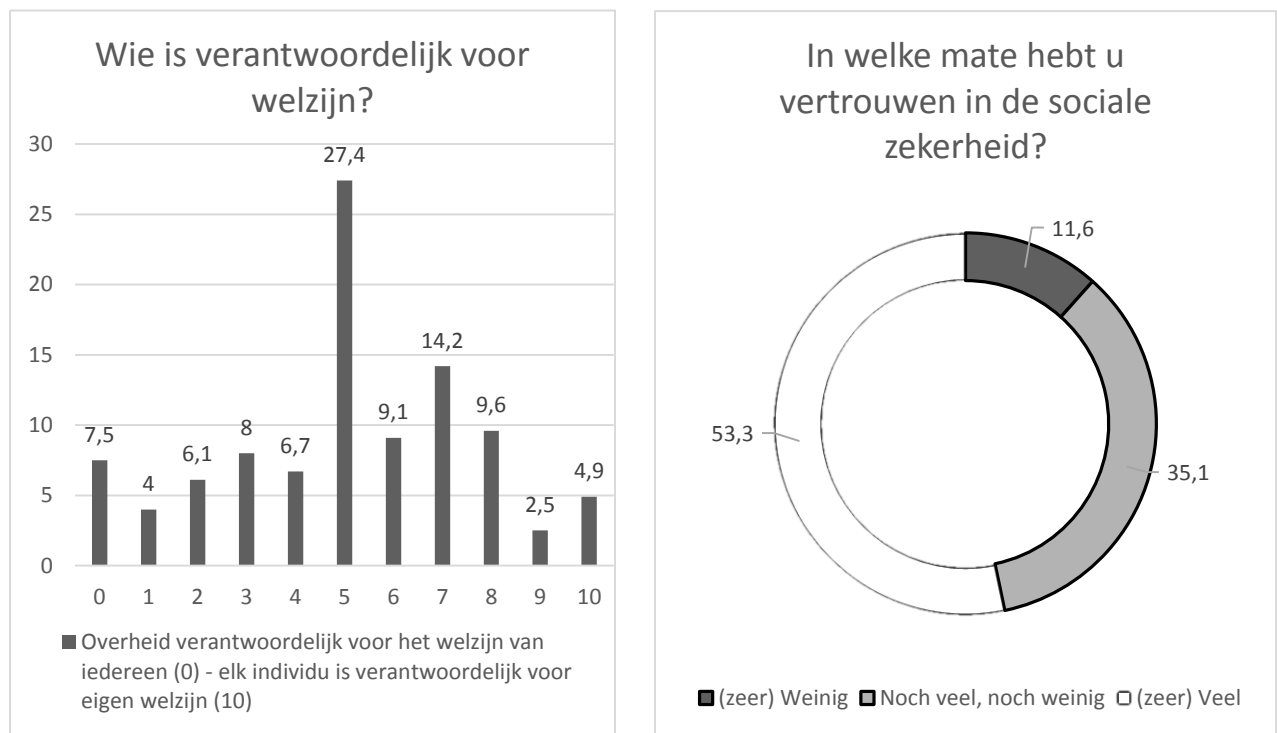
Wel willen we de lezer waarschuwen dat de resultaten minder betrouwbaar zijn naarmate de schattingen gebaseerd zijn op de resultaten van een kleiner aantal respondenten. Dit laatste geldt vooral voor de partijelectoraten van Vlaams Belang en Groen. Verder toont figuur 1 dat er in de steekproef een oververtegenwoordiging voorkomt van CD&V kiezers en in mindere mate van N-VA en Open VLD kiezers, terwijl vooral de kiezers van het Vlaams Belang ondervertegenwoordigd zijn. In de mate van het mogelijke proberen we dit te verhelpen door een weging door te voeren op basis van geslacht, leeftijd, opleiding en stemgedrag, zodat de steekproef volledig representatief is met betrekking tot deze kenmerken. De gebruikte data in dit rapport zijn dan ook gewogen naar geslacht, leeftijd, opleiding en stemgedrag.

3. De Vlaming over sociale rechten

3.1 De rol van de overheid en het vertrouwen in de sociale zekerheid

De afgelopen jaren legt het politieke beleid steeds meer nadruk op de individuele verantwoordelijkheid van de burger om zorg te dragen voor zichzelf en zijn sociale omgeving. In Nederland noemt men dat de 'participatiesamenleving': een maatschappij waarin elk zelfredzaam individu verantwoordelijkheid opneemt voor zijn of haar eigen leven en omgeving, zonder hulp van de overheid. In Vlaanderen komt dit fenomeen onder andere sterk tot uiting in de toegenomen trend naar vermaatschappelijking in de zorgsector. Voortaan wordt eerst en vooral bekeken wat het individu en zijn of haar sociaal netwerk kunnen doen, overheidsinstellingen zijn er slechts ter aanvulling op de informele zorg. Een eerste vraag die zich stelt luidt dus wie er prioritair verantwoordelijk zou moeten zijn voor welzijn: de burger of de overheid? Figuur 2 toont alvast aan dat de Vlamingen verdeeld zijn over deze kwestie. Hoewel 32,3% de verantwoordelijkheid eerder bij de overheid legt (7,5% zelfs volledig bij de overheid), acht 40,3% het individu eerder verantwoordelijk voor het eigen welzijn (4,9% volledig). Opvallend is echter ook dat zo'n 27,4% van de respondenten de overheid en de burger beschouwt als een tandem: ze dragen beiden evenveel verantwoordelijkheid voor welzijn. Ondanks de vrij grote proportie dat welzijn als een taak voor het individu bestempelt, geeft de meerderheid van de Vlamingen (53,3%) toch aan (zeer) veel vertrouwen te hebben in de sociale zekerheid. Ongeveer 1 op 3 heeft veel noch weinig vertrouwen in de sociale zekerheid, en slechts 1 op 10 heeft (zeer) weinig vertrouwen.

Figuur 2: De rol van de overheid en het vertrouwen in de sociale zekerheid¹

3.2 De verantwoordelijkheid van de overheid voor ouderen, zieken en werklozen

De sociale zekerheid beschermt werkende burgers van oudsher tegen het dreigend inkomensverlies in geval van ouderdom, ziekte of (onvrijwillige) werkloosheid. Hoewel de overheid al decennia lang de opdracht op zich neemt om ouderen te voorzien van pensioenen, zieken van gezondheidszorg, en werklozen van werkloosheidsuitkeringen, blijft de vraag naar de maatschappelijke legitimiteit hiervan ook vandaag de dag uiterst relevant. De vergrijzing (maar ook verzilvering en vergroening) van de Belgische bevolking, de toegenomen medische kennis omtrent de oorzaken van ziektebeelden, en de etnostratificatie of verkleuring van de werklozenpopulatie zijn slechts een greep uit de vele maatschappelijke fenomenen die het sociale draagvlak voor overheidssteun aan respectievelijk ouderen, zieken of werklozen kunnen ondergraven. Dit onderzoek toont echter aan dat de publieke steun voor de 'core business' van de sociale zekerheid – het beschermen van burgers tegen de sociale risico's van ouderdom, ziekte en werkloosheid – alvast uitermate omvangrijk is. Op een schaal van 0 tot 10, vinden de respondenten gemiddeld genomen dat de overheid in grote mate verantwoordelijk is voor betaalbare gezondheidszorg voor iedereen die ziek is (8,7) en voor redelijke pensioenen (8,2), maar in iets mindere mate voor de garantie van een degelijke levensstandaard voor werklozen (6,3).

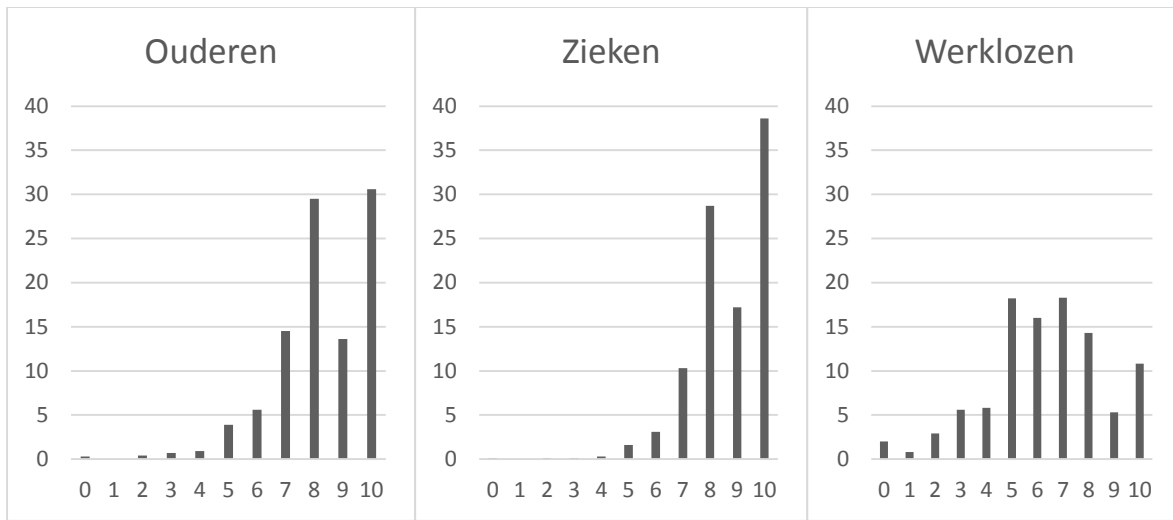
Figuur 3: In welke mate moet de overheid ervoor zorgen dat...

De Vlaming is dus een groot pleitbezorger van sociale rechten, maar vindt dat werklozen minder steun verdienen dan de ouderen en de zieken. In de sociologische literatuur wordt opgemerkt dat deze in Vlaanderen vastgestelde hiërarchie (Debusscher & Elchardus, 2002) alleszins geen uitzondering is, maar redelijk universeel van aard is (Coughlin, 1980), of althans diepe wortels heeft in de Europese volkscultuur (van Oorschot, 2006). Zulke opmerkelijk cross-nationale rangorde in hulpwaardigheid wordt door academici (o.a. De Swaan, 1988; Jensen & Petersen, 2016; van Oorschot, 2000) veelal verklaard door de kwestie van individuele verantwoordelijkheid. Vermits ouderdom en ziekte biologische fenomenen zijn die zich ongewild aan het individu opdringen, wordt beweerd dat burgers, ongeacht hun sociale positie of ideologische overtuigingen, de overheid in grote mate verantwoordelijk stellen om hen te beschermen tegen deze onvermijdbare sociale risico's. Iedereen wordt immers oud en het lot kan iedereen treffen. Werkloosheid daarentegen, is een toestand omringd door (publieke) discussies omtrent de oorzaken ervan (ligt het aan het individu of aan de maatschappij?), en zorgt daardoor voor een grotere verdeeldheid onder de bevolking. Deze these lijkt bevestigd te worden voor de Vlaamse bevolking. Figuur 4 toont immers aan dat de vraag naar de verantwoordelijkheid van de overheid in het geval van werklozen een grotere spreiding kent dan de items over ouderen en zieken. Dit betekent dat de eensgezindheid onder de Vlaamse bevolking het kleinst is wanneer het gaat over werkloosheid. Uit figuur 5 blijkt verder dat iets meer dan een derde de oorzaak van werkloosheid bij het individu legt. Zij vinden dat werkloosheid vooral te wijten is aan het feit dat werklozen niet genoeg moeite doen om werk te vinden. Ongeveer 64% van de respondenten is daarentegen van mening dat werkloosheid te wijten is aan een gebrek aan jobs, nu eenmaal onvermijdbaar is in onze maatschappij, of het resultaat is van tegenslag en pech.

Toch is 68% er van overtuigd dat het vaak tot zeer vaak voorkomt dat mensen met een werkloosheidsuitkering heus wel kunnen werken als ze dat maar zouden willen.

Figuur 4: Frequentieverdeling van items over ouderen, zieken en werklozen

Het lagere gemiddelde en de grotere spreiding van het werklozenitem lijken te suggereren dat de Vlaming heel wat minder bekommerd is om deze doelgroep. Wanneer we hen echter vragen naar de ideale organisatie van de werkloosheidsverzekering, is slechts een verwaarloosbaar kleine fractie van onze steekproef (1,1%) de mening toegedaan dat de overheid geen werkloosheidsuitkering moet voorzien omdat iedereen zelf verantwoordelijk is voor het eigen welzijn (zie figuur 6). Ook bij de pensioenen (0,5%) en de gezondheidszorg (1,1%) is de 'laissez-faire-optie' bijzonder onpopulair.

Figuur 5: Persoonlijke controle over werkloosheid

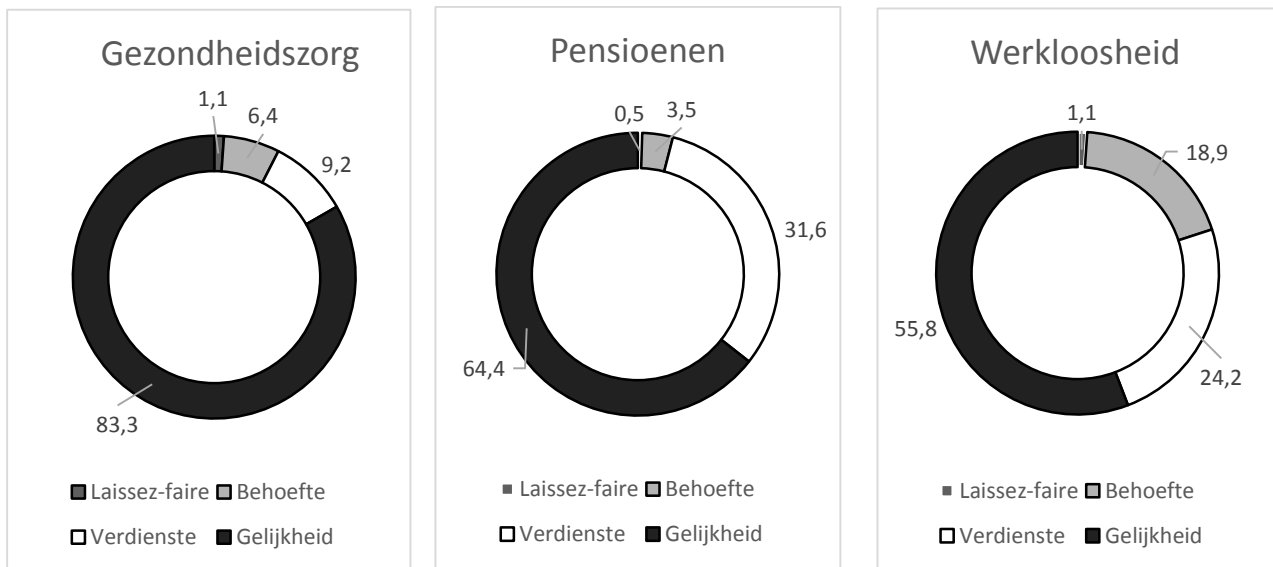

3.3 De onderliggende principes van sociale regelingen

Sociale uitkeringen hebben een herverdelende functie, maar kunnen sterk van elkaar verschillen in de verdeelsleutel die ze hanteren. In de literatuur onderscheidt men doorgaans drie normatieve principes van sociale rechtvaardigheid waarop sociale voorzieningen gebaseerd kunnen zijn: behoefte, verdienste en gelijkheid (Clasen & van Oorschot, 2002; Deutsch, 1975; Miller, 1999; Schwinger, 1980). In België is het gros van de sociale uitkeringen (werkloosheidsuitkeringen, pensioenen, ziekteverzekeringen, etc.) georganiseerd volgens het principe van verdienste of reciprociteit. Burgers die voldoende bijgedragen hebben aan het verzekeringsstelsel openen, ongeacht hun financiële situatie, het recht op een uitkering van die verzekering wanneer het sociaal risico zich voordoet. Binnen de grenzen van bepaalde minima en maxima, luidt de gouden regel dat de hoogte van de uitkering proportioneel is aan de hoogte van het vooraf verdiende loon. Hoe meer je bijdraagt aan het systeem, hoe meer het systeem je uitbetaalt.

Sociale voorzieningen die gegrond zijn in het behoefteprincipe daarentegen, richten zich louter op een doelgroep die onder een vooraf vastgelegde inkomensgrens valt. In België is de sociale bijstand (o.a. het leefloon en inkomensgarantie voor ouderen) georganiseerd volgens dit principe, vermits het een residueel vangnet is voor burgers die onvoldoende bestaansmiddelen hebben om een menswaardig leven te leiden, en bovendien geen rechten hebben in het klassieke systeem van sociale verzekeringen. Het derde en laatste principe, gelijkheid, heeft weinig tekst en uitleg: een (her)verdeling is rechtvaardig indien iedereen een gelijk deel ontvangt van de te verdelen publieke middelen. De basiskinderbijslag is in België het voorbeeld bij uitstek van een sociale voorziening die gebaseerd is op het gelijkheidsprincipe. Maar welke principes genieten de voorkeur van Vlamingen wanneer hen gevraagd wordt hoe de overheid de werkloosheidsuitkering, het pensioenstelsel en de gezondheidszorg zou moeten organiseren? Vermits de meerderheid van onze respondenten vindt dat, zowel voor de werkloosheidsuitkering (55,5%) als de pensioenen (64,4%) en de gezondheidszorg (83,3%), iedereen een redelijke en gelijke uitkering moet krijgen, lijkt de Vlaming het meest gewonnen voor het verdelingsprincipe van gelijkheid. De 'iedereen-gelijk-voor-de-wet-optie' ligt de Vlaming dus klaarblijkelijk nauw aan het hart.

Figuur 6: Hoe moeten de verschillende sociale voorzieningen georganiseerd worden?²

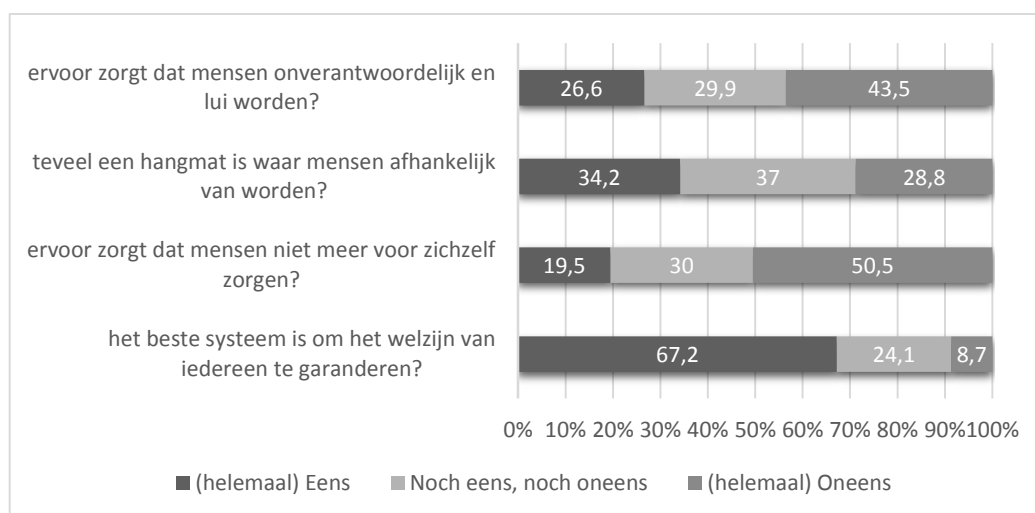
Ongeveer 1 op 5 is de mening toegedaan dat mensen met hogere bijdragen ook hogere werkloosheidsuitkeringen verdienen, en beroepen zich daarmee op het principe van verdienste. Het gevoel dat uitkeringen in proportie moeten zijn met betaalde bijdragen, heerst echter nog sterker in geval van de organisatie van de pensioenen. Bijna 1 op 3 zegt dat de overheid een hoger pensioen moet voorzien voor mensen die meer verdiend en bijgedragen hebben. De gezondheidszorg mag volgens de overgrote meerderheid niet afhankelijk zijn van voorafgaande contributies. Het behoefteprincipe, tot slot, is beduidend minder populair bij de Vlaming. Het is telkens een minderheid die vindt dat minimale werkloosheidsuitkeringen (18,9%), een minimale gezondheidszorg (6,3%) of minimumpensioenen (3,5%) enkel ten goede mogen komen aan mensen die echt in nood zijn.

3.4 Een beoordeling van de morele gevolgen van de verzorgingsstaat

De expansie van de verzorgingsstaat heeft verschillende gevolgen (van Oorschot, Reeskens, & Meuleman, 2012). Op sociaal vlak zorgt de verzorgingsstaat voor een zekere mate van herverdeling; op economisch vlak zorgt ze ervoor dat de koopkracht van zij die (tijdelijk) uit de arbeidsmarkt vallen niet teveel onderuit gehaald wordt. Verdedigers van de verzorgingsstaat verwijzen hier naar haar emancipatorische en herverdelende functies (zelfs al is hierin soms een Mattheüseffect actief (Deleeck, 1983)). Slechts recentelijk wordt de herverdelingsfunctie van de welvaartstaat in vraag gesteld (cfr. het Vlaams debat over het kindergeld anno 2016). Ouder is het debat over de morele gevolgen van de verzorgingsstaat. De grootschalige expansie van de sociale zekerheid wordt door critici wel eens aansprakelijk gesteld voor een zogeheten ‘liever-lui-dan-moe-mentaliteit’. Hun kritiek luidt dat onze verzorgingsstaat verworden is tot een sociale hangmat in plaats van een sociaal vangnet. Mensen zouden onverantwoordelijk, lui en afhankelijk worden van een bemoeizuchtige overheid die

zijn burgers van de wieg tot het graf pampert met sociale voorzieningen (Murray, 1984). De vraag is of Vlaamse kiezers ook vinden dat onze welvaartsstaat nefast is voor de motivatie om te werken en de informele solidariteit tussen burgers? Uit onze data blijkt dat de meerderheid van de Vlamingen zich niet kan vinden in de conservatieve kritiek. Slechts één op vijf is van mening dat de verzorgingsstaat tot gevolg heeft dat mensen niet meer voor zichzelf zorgen, één op vier denkt dat het mensen onverantwoordelijk en lui maakt, en één op drie vindt dat het een hangmat is waar mensen afhankelijk van worden. De bevolking is het meest verdeeld over het vermeende hangmateffect van de sociale zekerheid, maar lijkt het meest eensgezind te zijn over het welzijnsbevorderende vermogen van het stelsel. Maar liefst 67% is immers de mening toegedaan dat onze verzorgingsstaat het beste systeem is om het welzijn van iedereen te waarborgen.

Figuur 7: Denkt u dat onze verzorgingsstaat...

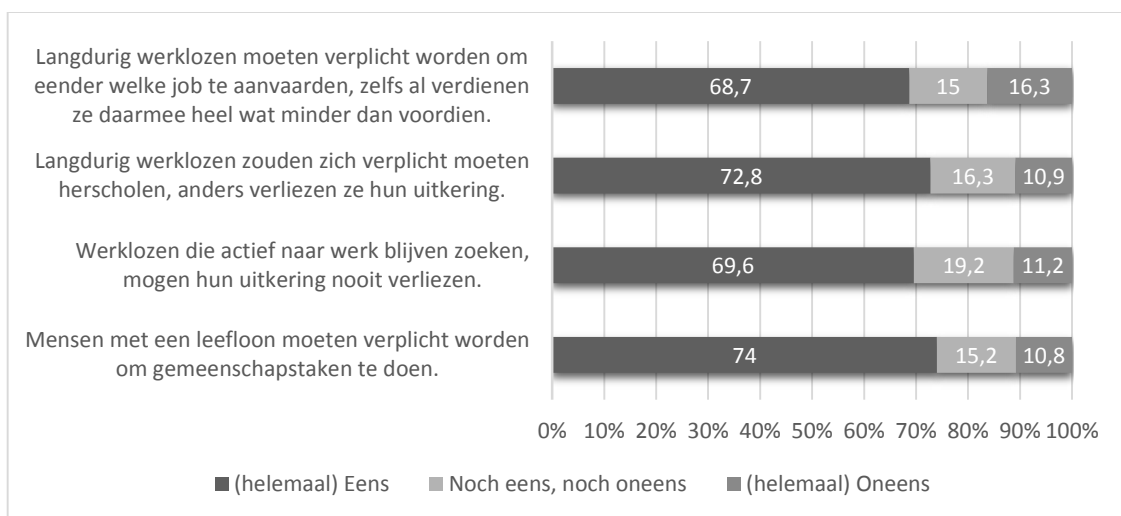
4. De Vlaming over sociale plichten van (langdurig) werklozen

Voorgaande maakt duidelijk dat de Vlaamse kiezer pleitbezorger is van veelomvattende overheidssteun aan verschillende maatschappelijke groepen, maar de vraag blijft wat hij daarvoor in ruil eist. Met andere woorden: Aan welke sociale plichten zouden uitkeringsgerechtigden moeten voldoen? In Vlaanderen heeft de activeringslogica (Lodemel & Trickey, 2001) reeds zijn weg gevonden naar het politieke discours en het geïmplementeerde beleid, maar de toon en de implicaties ervan verschillen sterk naargelang de doelgroep in kwestie. Het huidige beleid schrijft voor dat werklozen en mensen met een leefloon werkbereidheid moeten tonen. Dat betekent in de praktijk dat de overheid hen verplicht om actief naar een job te zoeken, opleidingsprogramma's te volgen of zich in te schrijven op werkervaringsprojecten. Indien zij er niet in slagen om zulke verplichtingen te vervullen, kan de staat hen sanctioneren, bijvoorbeeld door een tijdelijke of permanente uitsluiting van de sociale

regeling. Bovendien schuiven populaire media en prominente politici wel eens nieuwe activeringsvoorstellen naar voor, zoals de verplichte gemeenschapsdienst voor langdurig werklozen. Tot op heden bestaan er geen beleidsmaatregelen die pensioengerechtigden of zieken verplichten tot één of andere tegenprestatie. Hoewel ouderen en zieken aangemoedigd worden om hun steentje bij te dragen, vaak onder het mom van vrijwilligerswerk of mantelzorg, dwingt de overheid hen daartoe vooralsnog niet. Om die reden hebben we onze respondenten dan ook niet bevraagd naar hun houdingen ten aanzien van sociale plichten van ouderen en zieken.

Figuur 8 toont alvast dat een meerderheid van de Vlamingen bepaalde sociale verplichtingen wenst op te leggen aan (langdurig) werklozen en bijstandsgerechtigden. Een grote meerderheid (73%) vindt dat langdurig werklozen gedwongen mogen worden zich te herscholen, en ook niet al te veeleisend mogen zijn qua loon wanneer ze een job aangeboden krijgen (69%). Maar tezelfdertijd vindt een even grote groep (69,5% van de respondenten) dat de overheid werklozen hun uitkering niet mag ontnemen wanneer ze kunnen aantonen dat ze actief naar werk zoeken. Circa dezelfde eensgezindheid blijkt wanneer het gaat om de invoering van verplichte gemeenschapsdienst voor mensen met een leefloon: ruim 74% geeft aan het hiermee (helemaal) eens te zijn.

Figuur 8: In welke mate bent u het eens of oneens met volgende uitspraken?

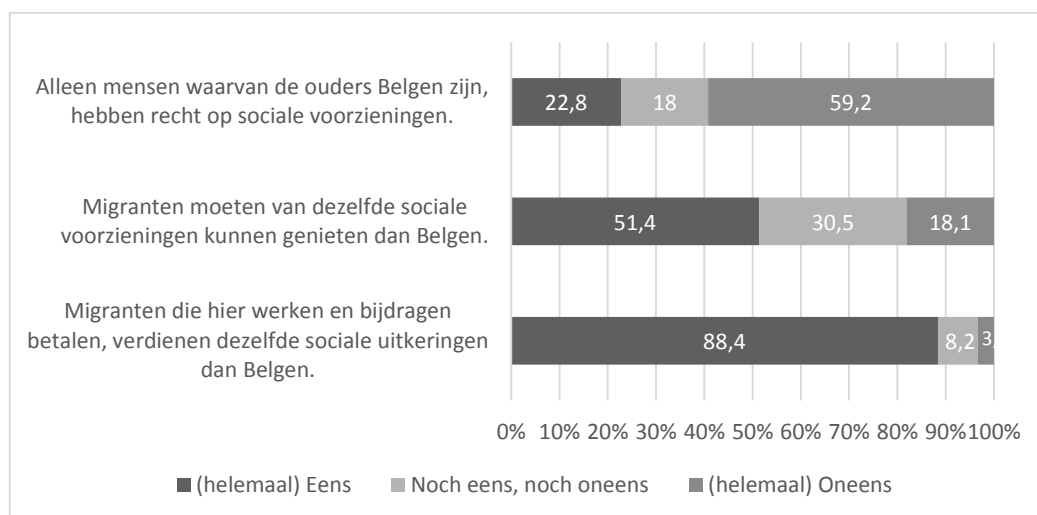

5. De Vlaming over sociale rechten en sociale plichten van migranten

Vaak wordt er gesteld dat er een inherente spanning tussen migratie en welvaartsstaat zou bestaan, aangezien een genereuze sociale zekerheid migranten van heinde en ver als het ware naar ons land zou aanzuigen, en daarmee de betaalbaarheid en de maatschappelijke legitimiteit van het systeem ondergraaft (Alesina & Glaeser, 2004; Banting & Kymlicka, 2006; Bommers & Geddes, 2000; Borjas, 1999). Deze these wordt in onderzoek vaak ontkracht, maar in het politieke discours en de volksmond

wordt toch regelmatig luidop de vraag gesteld of we ‘het OCMW van de hele wereld’ kunnen en willen zijn. In de literatuur heeft men het over ‘welvaartschauvinisme’ dat de sociale zekerheid wil voorbehouden aan de autochtone bevolking en waarin er geen plaats meer is voor materiële steun aan migranten (Crepaz & Damrom, 2009; Mewes & Mau, 2013; van der Waal, De Koster, & Van Oorschot, 2013). In ons onderzoek gaan we na in welke mate Vlamingen tot solidariteit met ‘vreemden’ bereid zijn: willen Vlamingen hun sociale zekerheid echt afschermen van ‘ongewenste indringers’, of zijn ze minder chauvinistisch dan doorgaans wordt aangenomen? Kortom, maakt onbekend werkelijk onbemind? Figuur 9 illustreert dat het merendeel van de Vlaamse stemgerechtigden niet zozeer discrimineert op basis van nationaliteit of etniciteit. Ruim 59% van de respondenten wil de deuren van de sociale zekerheid ook openzetten voor mensen wiens ouders geen Belgen zijn, en 51,5% meent dat migranten dezelfde sociale voorzieningen verdienen dan Belgen. Wanneer migranten werken en bijdragen betalen, heerst er zowaar unanimitieit: haast 88,5% van de respondenten plaatst hen dan op gelijke voet met Belgen wat betreft toegang tot sociale voorzieningen.

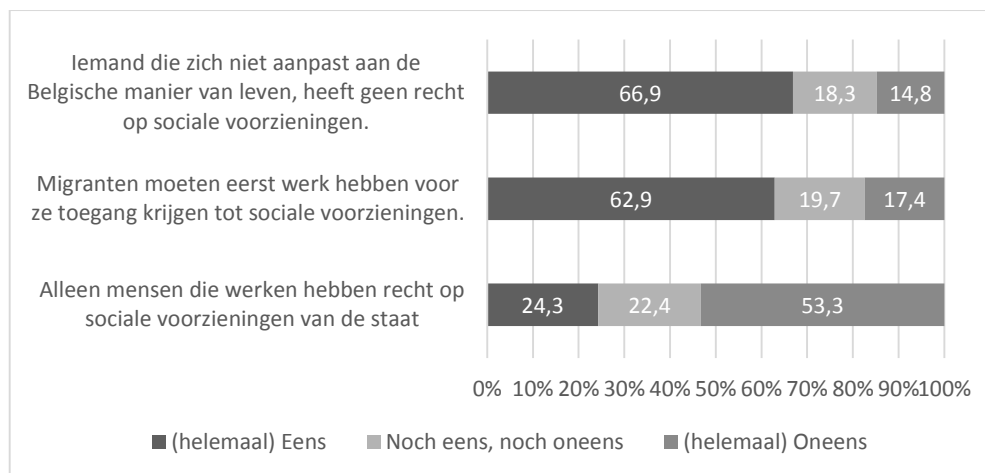
Figuur 9: In welke mate bent u het eens of oneens met volgende uitspraken?

Hoewel de modale Vlaming bij eerste aanblik dus minder chauvinistisch lijkt te zijn dan vaak wordt aangenomen, verwelkomt hij echter niet zomaar elke migrant, maar verbindt hij wel degelijk voorwaarden aan een toetreding tot de nationale solidariteitskring. Zo wenst men het recht op sociale voorzieningen voor te behouden aan migranten die zich aanpassen aan de Belgische levensstijl (66,9%) of aan migranten die een betaalde job hebben (62,9%). Men legt met andere woorden dus een dubbele sociale verplichting op aan migranten: enerzijds is er de plicht tot culturele assimilatie, en anderzijds is er de werkplicht (Abts & Kochuyt, 2013).

Opvallend is dat zulke werkplicht in mindere mate geldt voor de ‘bredere’ bevolking. Wanneer het de gehele bevolking – zonder vermelding van etnische afkomst – betreft, gaat slechts 1 op 5 van de respondenten akkoord met het voorstel om mensen die niet werken de toegang tot sociale voorzieningen te ontzeggen. Gelijke sociale rechten impliceren dus niet zomaar gelijke sociale plichten.

Figuur 10: In welke mate bent u het eens of oneens met volgende uitspraken?

6. Structurele en culturele determinanten van houdingen t.a.v. sociale rechten en sociale plichten voor (langdurig) werklozen

In dit deel gaan we na of houdingen ten aanzien van sociale rechten en plichten afhankelijk zijn van individuele kenmerken. In de sociologische literatuur gaat men er doorgaans van uit dat welvaartsattitudes gedreven worden door zowel structurele als culturele kenmerken (Gelissen, 2001; Kangas, 1997; Meier Jaeger, 2006). Structurele kenmerken, zoals leeftijd en opleidingsniveau, zijn verbonden met de sociaal-structurele positie van een individu in de bredere maatschappij. Culturele kenmerken verwijzen op hun beurt naar bepaalde ideologische overtuigingen zoals politieke voorkeur en egalitarisme. In wat volgt, gaan we vooreerst na hoe de electoraten van de verschillende Vlaamse politieke partijen naar de rechten en plichten van (langdurig) werklozen³ kijken. Vervolgens gaan we over van een bivariate naar een multivariate analyse⁴, waarin we exploreren welke structurele en culturele determinanten de houdingen van Vlamingen t.a.v. rechten en plichten helpen verklaren.

Tabel 1: Gemiddelde sociale rechten en sociale plichten naar electoraat

Sociale rechten	Gemiddelde	N	Sociale plichten	Gemiddelde	N
<i>CD&V</i>	6.39 a	233	<i>CD&V</i>	3.63 ab	233
<i>N-VA</i>	5.95 a	339	<i>N-VA</i>	3.75 b	337
<i>Open VLD</i>	6.05 a	171	<i>Open VLD</i>	3.73 b	172
<i>sp.a</i>	7.24 b	116	<i>sp.a</i>	3.52 a	116
<i>Vlaams Belang</i>	5.72 a	32	<i>Vlaams Belang</i>	3.74 ab	33
<i>Groen</i>	6.70 ab	86	<i>Groen</i>	3.46 a	86
<i>Andere</i>	6.96 ab	26	<i>Andere</i>	3.59 ab	26
<i>Blanco, ongeldig of niet gestemd</i>	6.34 a	122	<i>Blanco, ongeldig of niet gestemd</i>	3.60 ab	121

Tabel 1 geeft de gemiddelde score op de geprefereerde sociale rechten en sociale plichten van (langdurig) werklozen weer per electoraat. Partijelectoraten die een letter delen, verschillen (statistisch) **niet** van elkaar ($p < .05$, met Tukey-Kramer correctie voor paarsgewijze vergelijkingen). Vermits sommige kiespublieken (vooral Vlaams Belang en de restcategorie 'Andere') in onze steekproef slechts door een gering aantal respondenten vertegenwoordigd worden, is enige voorzichtigheid geboden bij de interpretatie van de resultaten. Desalniettemin houden de uitgevoerde statistische testen reeds rekening met de kleine steekproefaantallen, in die zin dat verschillen relatief groot moeten zijn alvorens ze als significant beschouwd worden. Politieke overtuiging, hier begrepen als de partij waarop een respondent naar eigen zeggen gestemd heeft tijdens de verkiezingen voor de Kamer van Volksvertegenwoordigers in 2014, blijkt alvast enigszins gerelateerd te zijn aan opvattingen over sociale rechten en plichten. Het algemeen patroon is dat de electoraten van de partijen die zich - althans in sociaaleconomisch opzicht - meer aan de linkerzijde van het continuüm bevinden, sp.a & Groen, zich gemiddeld genomen positiever uitlaten over sociale rechten (vooral de kiezers van sp.a) en negatiever over sociale plichten dan de electoraten van de centrum- of rechtse partijen (CD&V, maar vooral N-VA, Open VLD en Vlaams Belang). De kiezers van dé centropartij bij uitstek, CD&V, wijken echter enkel significant af van sp.a-stemmers wat betreft hun steun voor de sociale rechten van werklozen. Voor het overige gelijken CD&V-kiezers sterk op de electoraten van de andere partijen.

In het multivariaat verklaringsmodel nemen we naast stemgedrag volgende determinanten op: gender (man vs vrouw), leeftijd (uitgedrukt in jaren), opleidingsniveau⁵ (laaggeschoold, middengeschoold, en hooggeschoold), werkstatus⁶ (betaald werk vs geen betaald werk), en uitkeringsafhankelijkheid⁷ (wel vs niet werkloos geweest in afgelopen 5 jaar), egalitarisme en werkethos. Tabel 2 geeft de frequentieverdeling over de structurele kenmerken in de steekproef weer.

Tabel 2: Frequentieverdelingen voor de structurele determinanten, ISPO 2014 (N=1182)

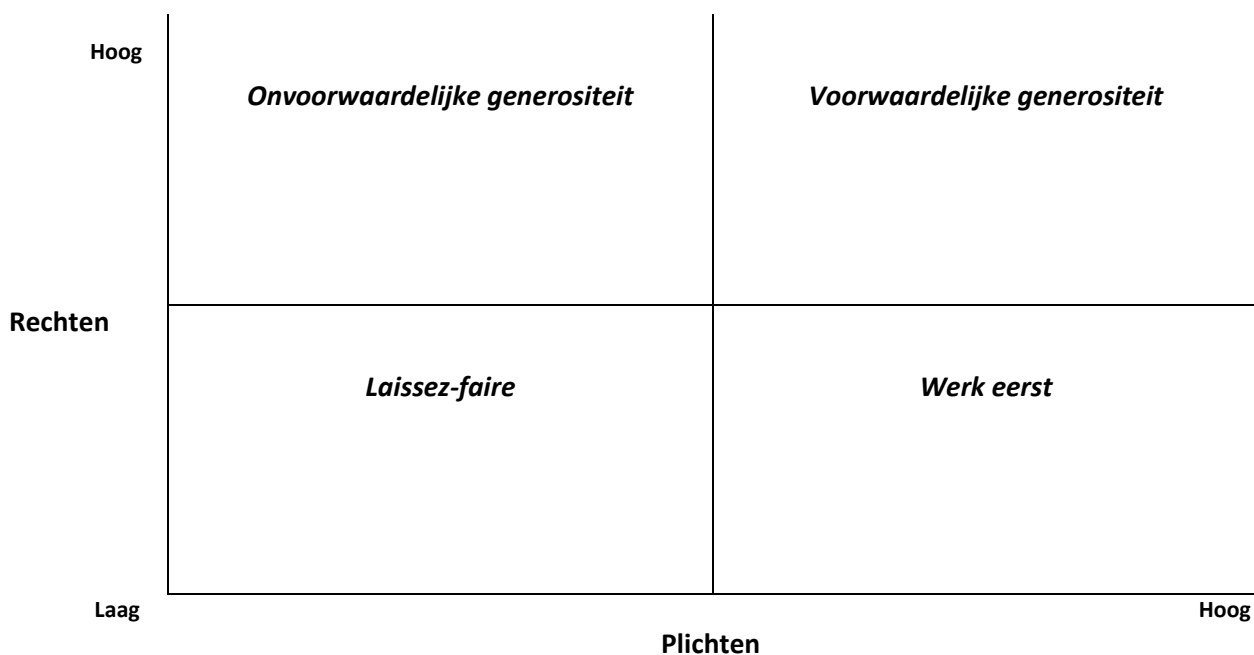
	Aantal	Percentage	
Geslacht	Vrouw	597	50.5%
	Man	585	49.5%
Leeftijd	18-34	263	22.3%
	35-54	414	35%
	55+	505	42.7%
Opleidingsniveau	Laaggeschoold	317	26.8%
	Middengeschoold	409	34.6%
	Hooggeschoold	456	38.6%
Werkstatus	Betaald werk	665	56.3%
	Geen betaald werk	517	43.7%
Uitkeringsafhankelijkheid	Wel werkloos geweest	124	10.5%
	Niet werkloos geweest	971	82.1%
	Geen antwoord/weet niet	87	7.4%

De basishypothese voor de structurele dimensie luidt dat de sociaal zwakkeren de meest fervente voorstanders zijn van de welvaartsstaat, mogelijk uit puur eigenbelang omdat ze het grootste risico lopen om ooit zelf afhankelijk te worden van een sociale uitkering (Jeene, van Oorschot, & Uunk, 2014), of omdat ze zich beter kunnen identificeren met uitkeringsgerechtigden (van Oorschot, 2006). Vanuit deze optiek bekeken, verwachten we dat vooral laaggeschoolden en mensen zonder een job (in het heden en/of in het recente verleden) meer pleiten voor sociale rechten voor werklozen dan hun tegenhangers met een hoger opleidingsniveau of een job. Hoewel vrouwen en ouderen in de literatuur wel eens bestempeld worden als potentiële risicocategorieën, beschouwen we geslacht en leeftijd als controlevariabelen in ons verklaringsmodel. De verwachting is hier dat mannen niet significant verschillen van vrouwen qua sociale rechten en dat de steun voor sociale rechten niet samenhangt met leeftijd. Zoals blijkt uit tabel 3 (model 1), worden deze hypothesen in grote mate bevestigd door onze statistische analyse op de Vlaamse data. Vooreerst lijken geslacht en leeftijd geen significante determinanten te zijn van populaire opvattingen over de sociale rechten van werklozen. Daarnaast zijn personen zonder betaald werk beduidend meer gewonnen voor sociale rechten voor werklozen dan personen met betaald werk, en staan mensen die in de laatste 5 jaar persoonlijke ervaringen hadden met werkloosheid positiever ten aanzien van sociale rechten dan mensen die dat niet hadden. Hooggeschoolden staan, tegen de verwachting in, net iets positiever tegenover sociale

rechten dan laaggeschoolden, maar omwille van de minieme verschillen tussen de opleidingsniveaus is het effect van deze structurele determinant eerder klein.

De impact van de structurele determinanten op steun voor de implementatie van sociale plichten voor (langdurig) werklozen is echter minder eenduidig. Intuïtief zou je mogelijk verwachten dat sociale rechten en sociale plichten communicerende vaten zijn: individuen die pleiten voor veel rechten willen weinig plichten, en vice versa. Vermits mensen onderaan de sociale ladder positiever zijn over de sociale rechten van werklozen is het mogelijk dat ze negatiever staan t.a.v. de sociale plichten, en voor mensen bovenaan de hiërarchie zou dan het omgekeerde kunnen gelden. Jeene & van Oorschot (2015) hebben dergelijke houdingen respectievelijk benoemd als ‘onvoorwaardelijke generositeit’ (veel rechten, weinig plichten) en ‘werk eerst’ (weinig rechten, veel plichten), maar erkennen daarnaast ook nog twee andere mogelijke houdingen: ‘voorwaardelijke generositeit’ (veel rechten, veel plichten) en ‘laissez-faire’ (weinig rechten, weinig plichten).

Figuur 11: Verschillende houdingen t.a.v. de balans tussen rechten en plichten

Bron: Jeene & van Oorschot (2015)

Bovenstaande typologie leert ons vooral dat we niet zomaar mogen aannemen dat een positieve houding t.a.v. sociale rechten zich automatisch vertaalt in een negatieve houding t.a.v. sociale plichten. Uit onze analyse blijken de effecten van enkele structurele determinanten in model 2 (sociale plichten) echter toch in de tegengestelde richting te lopen dan in model 1 (sociale rechten), wat er op kan wijzen dat rechten en plichten toch enigszins communicerende vaten zijn. Zo is de steun voor het opleggen van sociale plichten aan (langdurig) werklozen lager bij mensen zonder betaalde job en bij

mensen die in de afgelopen 5 jaar werkloos geweest zijn. Het opleidingsniveau heeft een negatief effect op de steun voor sociale plichten, wat betekent dat vooral hogeschoolden minder geneigd zijn om (langdurig) werklozen allerlei verplichtingen op te leggen. Het significant positieve effect van leeftijd en geslacht betekent dat de steun voor sociale plichten toeneemt naarmate mensen ouder worden, en dat mannen (al zij het zeer gering) sterker de nadruk leggen op plichten in vergelijking met vrouwen.

Zoals reeds vermeld, worden opvattingen over sociale rechten en plichten niet enkel gevormd door de sociaal-structurele positie, maar evenzeer door culturele of ideologische overtuigingen (Feldman & Zaller, 1992; Svallfors, 2007), en in dit rapport bespreken we drie culturele determinanten. Ten eerste bekijken we wederom de relatie tussen politieke voorkeur (gemeten via gerapporteerd stemgedrag) en opvattingen over de sociale rechten en plichten van werklozen, maar ditmaal onder controle van de structurele kenmerken en de overige culturele determinanten. Daarbij kozen we voor CD&V als referentiecategorie, vermits we eerder aantoonde dat CD&V-kiezers – net zoals hun partij – zich qua opvattingen over de sociale zekerheid in het centrum van het politieke spectrum bevinden.⁸ Opnieuw vinden we dat de kieskorpsen van sp.a & Groen⁹ positiever zijn over sociale rechten (vooral de kiezers van sp.a) en negatiever over sociale plichten (vooral de kiezers van Groen – beide partijen niet significant) dan het CD&V-electoraat. Enkel onder de kiezers van N-VA observeren we het tegengestelde patroon: een voorkeur voor minder sociale rechten en meer sociale plichten. In vergelijking met CD&V-kiezers, zijn de kiezers van Open VLD en Vlaams Belang niet te onderscheiden wat betreft sociale rechten en plichten.

Een tweede culturele determinant, ‘egalitarisme’, is geoperationaliseerd als een latente variabele samengesteld uit een aantal items¹⁰ die peilen naar de mate waarin respondenten ijveren voor gelijkheid in de maatschappij: (1) *“de klassenverschillen zouden kleiner moeten zijn dan nu”*, (2) *“de verschillen tussen hoge en lage inkomens moeten blijven zoals ze zijn”*, en (3) *“de overheid moet tussenkomen om de verschillen tussen de inkomens te verkleinen”*. Uit tabel 3 blijkt dat mensen met meer egalitaire opvattingen sterker pleiten voor de sociale rechten van werklozen en meer gekant zijn tegen de invoering van sociale plichten. Een derde en laatste culturele determinant, ‘werkethos’, werd eveneens geoperationaliseerd als een latente variabele, bestaande uit volgende items¹¹: (1) *“om je talenten volledig tot ontplooiing te laten komen heb je een job nodig”*, (2) *“het is vernederend om geld te krijgen zonder ervoor te moeten werken of gewerkt te hebben”*, (3) *“werken is een plicht tegenover de samenleving”*, en (4) *“werk zou altijd op de eerste plaats moeten komen, zelfs als dat minder vrije tijd betekent”*. Hoe hoger mensen scoren op deze items, hoe sterker hun arbeidsethos, en hoe minder sociale rechten maar bovenal hoe meer sociale plichten ze willen.

Tabel 3: Verklaringsmodellen voor sociale rechten en sociale plichten¹²

	Model 1 : sociale rechten	Model 2: sociale plichten
Sociaal-structurele variabelen		
Geslacht (0 = vrouw) - man	0.023	0.081*
Leeftijd	0.029	0.199***
Opleidingsniveau (0 = laaggeschoold) - Middengeschoold - Hooggeschoold	-0.077* 0.02	-0.031 -0.2***
Werkstatus (0 = betaald werk) - Geen betaald werk	0.139***	-0.198***
Uitkeringsafhankelijkheid (0 = geen afhankelijkheid in laatste 5 jaar) - wel afhankelijkheid in laatste 5 jaar	0.081**	-0.125***
Ideologische variabelen		
Politieke voorkeur (0 = CD&V) - N-VA - Open VLD - sp.a - Vlaams Belang - Groen - Andere (o.a. PVDA) - Blanco, ongeldig, of niet gestemd	-0.108** -0.043 0.131*** -0.056* 0.05 0.043 -0.022	0.101* 0.063 -0.055 0.03 -0.074 -0.011 -0,022
Egalitarisme	0.246***	-0.172***
Werkethos	-0.08*	0.426***
	n = 1002 R ² = 0.154	n = 1002 R ² = 0.355

* p<.05; ** p<.01; *** p<.001

0 = referentiecategorie

Bibliografie

- Abts, K. & Kochuyt, T. (2013). De vreemde bedreiging van de verzorgingsstaat. *Tijdschrift Voor Sociologie* 34(3-4): 227–249.
- Alesina, A. & Glaeser, E. (2004). *Fighting Poverty in the US and Europe: a World of Difference*. New York: Oxford University Press.
- Banting, K.G. & Kymlicka, W. (2006). *Multiculturalism and the Welfare state: Recognition and Redistribution in Contemporary Democracies*. (K.G. Banting & W. Kymlicka, Eds.). Oxford: Oxford University Press.
- Bommes, M. & Geddes, A. (2000). *Immigration and welfare: Challenging the borders of the welfare state*. London: Routledge.
- Borjas, G.J. (1999). Immigration and Welfare Magnets. *Journal of Labor Economics*, 17(4): 607–637.
- Clasen, J. & van Oorschot, W. (2002). Changing principles in European social security. *European Journal of Social Security*, 4(2): 89–115.
- Coughlin, R.M. (1980). *Ideology, public opinion & welfare policy: Attitudes towards taxes and spending in industrialized societies*. Berkeley: Institute of International Studies, University of California.
- Crepaz, M. & Damrom, R. (2009). How the Welfare State Shapes Attitudes About Immigrants. *Comparative Political Studies*, 42(3): 437–463.
- Deleeck, H. (1983). Het Matteüseffect. De ongelijke verdeling van de sociale overheidsuitgaven in België. Antwerpen: Kluwer.
- De Swaan, A. (1988). *In Care of The State: Healthcare, Education and Welfare in Europe and the USA in the Modern Era*. Cambridge: Polity Press.
- Debusscher, M. & Elchardus, M. (2002). *Het draagvlak van de solidariteit. Deelrapport 4: De steun voor de sociale zekerheid*. Brussel: Vrije Universiteit Brussel.
- Deutsch, M. (1975). Equity, equality and need: what determines which value will be used as the basis of distributive justice? *Journal of Social Issues*, 31(3): 137–150.
- Feldman, S. & Zaller, J. (1992). The Political Culture of Ambivalence: Ideological Responses to the Welfare State. *American Journal of Political Science*, 36(1), 268–307.
- Gelissen, J. (2001). *Worlds of welfare, worlds of consent? Public opinion on the welfare state*. Tilburg: Katholieke Universiteit Brabant.
- Jeene, M. & van Oorschot, W. (2015). The social legitimacy of the activating welfare state: Public opinion on work obligations & welfare rights of benefit claimants. In M. Jeene (Ed.), *Who should get what and why, under which conditions? Descriptions and explanations of public deservingness opinions* (pp.114-137). Ridderkerk: Ridderprint.

- Jeene, M., van Oorschot, W. & Uunk, W. (2014). The dynamics of welfare opinions in changing economic, institutional and political contexts: An empirical analysis of Dutch deservingness opinions, 1975-2006. *Social Indicators Research* 115(2): 731–749.
- Jensen, C., & Petersen, M.B. (2016). The Deservingness Heuristic and the Politics of Health Care The Deservingness Heuristic and the Politics of Health Care. *American Journal of Political Science*, 1-16.
- Kangas, O. E. (1997). Self-interest and the common good: The impact of norms, selfishness and context in social policy opinions. *The Journal of Socio-Economics* 26(5), 475–494.
- Lodemel, I. & Trickey, H. (2001). *'An offer you can't refuse': workfare in international perspective*. Bristol: The Policy Press.
- Meier Jaeger, M. (2006). What Makes People Support Public Responsibility for Welfare Provision: Self-interest or Political Ideology?: A Longitudinal Approach. *Acta Sociologica* 49(3): 321–338.
- Mewes, J. & Mau, S. (2013). Globalization, socio-economic status and welfare chauvinism: European perspectives on attitudes toward the exclusion of immigrants. *International Journal of Comparative Sociology* 54(3): 228–245.
- Miller, D. (1999). *Principles of social justice*. Cambridge: Harvard University Press.
- Murray, C. (1984). *Losing Ground: American Social Policy 1950 - 1980*. New York: Basic Books.
- Schwinger, T. (1980). Just allocation of goods: decisions among three principles. In G. Mikula (Ed.), *Justice and social interaction* (pp. 95–125). New York: Springer-Verlag.
- Svallfors, S. (2007). *The political sociology of the welfare state: institutions, social cleavages, and orientations*. Stanford: Stanford University Press.
- Van der Waal, J., De Koster, W. & Van Oorschot, W. (2013). Three Worlds of Welfare Chauvinism? How Welfare Regimes Affect Support for Distributing Welfare to Immigrants in Europe. *Journal of Comparative Policy Analysis* 15(2): 37–41.
- Van Oorschot, W. (2000). Who should get what, and why? On deservingness criteria and the conditionality of solidarity among the public. *Policy and Politics* 28(1): 33–48.
- Van Oorschot, W. (2006). Making the difference in social Europe: deservingness perceptions among citizens of European welfare states. *Journal of European Social Policy* 16(1): 23–42.
- Van Oorschot, W., Reeskens, T. & Meuleman, B. (2012). Popular perceptions of welfare state consequences: A multilevel, cross-national analysis of 25 European countries. *Journal of European Social Policy* 22(2): 181–197.

Eindnoten

¹ De precieze vraagverwoording is: *“Sommigen vinden dat de overheid verantwoordelijk is voor het welzijn van iedereen. Anderen vinden dat elk individu zelf verantwoordelijk is voor zijn eigen welzijn. Waar zou u zichzelf plaatsen?”*

² De precieze antwoordcategorieën voor de pensioenvraag zijn:

- a. *“De overheid moet geen pensioen voorzien, want iedereen is hier zelf verantwoordelijk voor”* (=laissez-faire).
- b. *“De overheid moet alleen voor de arme bejaarden een minimumpensioen voorzien dat enkel hun basisbehoeften dekt”* (=behoefte).
- c. *“De overheid moet een hoger pensioen voorzien voor mensen die meer verdient en meer bijgedragen hebben”* (=verdienste).
- d. *“De overheid moet voor iedereen een redelijk pensioen voorzien, dat voor iedereen gelijk is”* (=gelijkheid).

De vragen rond de organisatie van de werkloosheidsuitkering en de gezondheidszorg hebben soortgelijke antwoordcategorieën.

³ Als afhankelijke (manifeste) variabele voor de sociale rechten opteren we voor het item over de overheidsverantwoordelijkheid voor werklozen, zoals weergegeven in figuur 3. De afhankelijke variabele voor de sociale plichten is een latente variabele bestaande uit de items van figuur 8.

⁴ In een multivariate regressie-analyse geven de regressiecoëfficiënten het partiële effect weer van de determinant op de afhankelijke variabele, **onder controle van** de andere determinanten in het model.

⁵ Laaggeschoold: geen diploma, enkel lager onderwijs of enkel lager secundair onderwijs. Middengedchoold: hoger secundair onderwijs. Hooggeschoold: diploma hoger onderwijs.

⁶ De categorie ‘geen betaald werk’ is een mix van werklozen, gepensioneerden, arbeidsongeschikten, studenten, etc.

⁷ Hoewel de vraag niet letterlijk peilt naar het ontvangen van een werkloosheidsuitkering, gaan we ervan uit dat het gros van de mensen die aangeven werkloos te zijn geweest in die periode ook effectief een uitkering genoten hebben.

⁸ Uit beschrijvende analyses blijkt ook dat CD&V-kiezers doorgaans het meest geneigd zijn om de gulden middenweg te nemen wanneer het over hun sociale zekerheid gaat.

⁹ Bemerkt dat de respondenten die zijn ondergebracht in de restcategorie ‘Andere’ eveneens positiever staan tegenover sociale rechten en negatiever tegenover sociale plichten dan respondenten die op CD&V gestemd hebben. Allicht kan dit verklaard worden door de opname van de sociaaleconomisch linkse PVDA in deze categorie. Omwille van het beperkte aantal respondenten dat verklaart op deze partij gestemd te hebben in 2014, kan PVDA omwille van statistische redenen helaas niet zinvol apart opgenomen worden in de modellen.

¹⁰ De antwoordcategorieën lopen van *“helemaal oneens”* (1) tot *“helemaal eens”* (5) en de items zijn zodanig gecodeerd dat hogere scores een meer egalitaire houding reflecteren (en vice versa).

¹¹ De antwoordcategorieën van de items lopen ook hier van *“helemaal oneens”* (1) tot *“helemaal eens”* (5).

¹² Omwille van schaalverschillen tussen de onafhankelijke variabelen worden de regressieparameters berekend op basis van gestandaardiseerde data, waardoor de parameters vergeleken kunnen worden wat betreft de sterkte van hun effect op de afhankelijke variabele.

KATHOLIEKE
UNIVERSITEIT
LEUVEN

Centrum voor Sociologisch Onderzoek
Centre for Sociological Research
<http://soc.kuleuven.be/ceso>